

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם. שנאמר מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי: איזה גיבור הכובש את יצרו. שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

בן זומא, זהו שמעון בן זומא חבירו של שמעון בן עזאי שנכנס עמו לפרדס (חגיגה י"ד ע"ב), חבריהם של שמעון התימני, ושמעון בן ננס, וכדי שלא תחלפו זה בזה קורין אותם בשם אביהם בלשון קצרה ושמעון התימני על שם מקומו תמנת, כדכתי' שמשון חתן התמני (שופטים ט"ו), ועוד לפי שנפטרו בילדותן קודם שנסמכו ולא באו לכלל אנשים, לא נקראו ר', וקראם על שם אביהם, כמו שפירשו חכמים בפ"א דסנהדרין (י"ז ע"ב), היושבין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא, כשנפטרו עדיין היו יושבין לפני חכמים על הקרקע כדרך התלמידים היושבין לפני רבן, ועוד שנינו הורו ב"ד, וידע היושבין אחד מהן שטעו, או תלמיד הראוי לתורה (הוריות ב' ע"ב) כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא. למדנו כשנפטרו עדיין לא נסמכו ולא הושיבום בישיבה. ומכללן אתה למד בשמעון בן ננס. וראייה לדבריי מעשה וברק בן זכאי בעוקצי תאנים. (סנהדרין מ' ע"א) והוא היה רבן יוחנן בן זכאי אלא שהיה תלמיד יושב לפני רבו. כמו שפירשנו למעלה.

הלומד מכל אדם. ואפי' מן הקטן ממנו. בשנים ובחכמה, מכיון שאמר לו דבר טעם לא יבוש מלקבלו ממנו. ולא יבוז לדבריו. שנאמר על דוד מלך ישראל, מכל מלמדי השכלתי (תהלים קיט) כל אדם שבא ללמדיני הייתי משכיל ושומע לדבריו. ואין סיום המקרא כתוב במשנה. כי עידותיך שיחה לי. כלומר במקום שאר בני אדם מטיילין ומשיחין בדברי שחוק אני משיח ומטייל בדברי תורתך כל היום. ודאמרי' לקמן כל הלומד מן הקטנים וכו'. תלמידים קטנים שלא שימשו כל צורכם ואינן מבינין בטעמי הדברים.

הכובש את יצרו. ואינו הולך אחרי תאוותו ושרירות לבו.

טוב ארך אפים מגיבור. מי שהוא מאריך אפיו ושותק ואינו ממחר להגקם בשעת כעסו אלא ממתין ומצפה עד לאורך ימים. טוב הוא ויפה כוחו מכל הגיבור ימושל ברוחו. שאינו הולך אחרי יצר הרע שלו אלא כובש כעסו ואעפ"י שהגיע למקום שיכול להגקם ויצרו אומר להגקם. טוב הוא מגיבור ומלכד עיר.

איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי ממכדי אכבד ובזי יקלו: בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה: הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

איזה עשיר. איזה אדם נקרא עשיר.

השמח בחלקו. שהוא שמח במה שה' מזמין לו. בין ברב בין במעט. ואינו רודף אחר העושר לאסוף ולכנוס.

שנאמר יגיע כפיך כי תאכל. כלומר כשתאכל יגיע כפיך ולא רדפת אחריו הגול והעושה לאסוף ולכנוס.

אשריך בעולם הזה. שלא נצרכת לבריות.

וטוב לך לעולם הבא. על שאין לך המס בכפך ואין לך שאין רודף אחר המס וגזל אלא אי"כ שמח בחלקו. ועוד אפי' עשיר ועצב בחלקו אין לו יתרון והנאה בעושרו. וכל שכן אם עני הוא והוא מתרעם על מדותיו של הק' שאין לו טובה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. בעולם הזה שהרי עני הוא. ולעולם הבא. מה לו להשתכר בעניותו. שהרי ראוי להתכפר מעוונותיו והיה לו לקבלו מאהבה והוא מתרעם על מידותיו של הק'.

המכבד את הבריות. שמתוך שהוא מכבדם אף הן מכבדין אותו. כי ממכדי אכבד, כך אמר הק' על בני עלי, ואף אתה לד ולמד ממידותיו וכבד ממכבדי, כדי שיכבדוך אף הם, ובזוי, והבתיים אותי, יקלו, תבואתם חרפה וקלון.

הוי רץ למצוה קלה. אפילו מצוה הנראית בעיניך קלה הוי רץ ורודף לקיימה.

ובורח מן העבירה. אפילו עבירה הנראית בעיניך קלה. הוי בורח והתרחק ממנה.

מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה. ואין לך דבר שאין לו מקום: ר' לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שמצוה גוררת מצוה. שעל ידי שהוא עוסק במצוה קלה סוף בא לידי חמורה.

ועבירה גוררת עבירה. שנו רבותינו (אדר"ג פכ"ה), עבירה קלה שאדם עובר ואינו דואג עליה, סוף בא שהוא גוררתו לידי עבירה חמורה הימנה. כמו שפירשו רבותינו בלפני אידיהן (ע"ז י"ח ע"ב). אשרי האיש אשר לא הלך וגו' (תהלים א') ואמר ר' שמעון בן פזי, וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד, ומאחר שלא עמד מהיכן ישב, ומאחר שלא ישב מהיכן לק, אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד, ואם עמד סופו לישב, ואם ישב סופו להתלוצץ. שכך דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר עשה כך, עד שעובר ע"ז. כמו ששינו במשנת ר' נתן, ובשבת בפ' האורג (ק"ה ע"ב), הוי שעבירה גוררת עבירה.

ששכר מצוה מצוה. אם תקיים מצוה קלה, זהו שכר מצוה. שתגרור על ידה מצוה אחרת גדולה הימנה. ונמצאת מקבל שכר הרבה על כולם, ושכר עבירה הקלה היא גוררת לך עבירה אחרת חמורה. שמתוך שהקלת את ראשך באחת סוף אתה מיקל באחרת חמורה הימנה, וטורדך מן העולם. שכך שנינו עבר עבירה אחת אל ידאג לאותה עבירה בלבד שלסיף מביאתו לידי חמורה ממנה. עשה מצוה אחת אל ישביח לאותה מצוה בלבד, שלסוף מביאתו לידי מצוה אחרת.

אל תהי בו לכל אדם. בו, מבזה. שנו רבותינו משום שנאמר בו לדבר יחבל לו (משלי י"ג), ומהו יחבל לו, עוד יגיע זמן שהוא מיצר. כמו שאחזוהו תבליים למוצאין ולמובאין. שא דולור שרא פור לוי בלע"ז.

לכל אדם. לשום אדם, אל תהי מבזה אפילו לקל שבקלים.

ואל תהי מפליג לכל דבר. אל תהי דוחה ואומר על דבר הלכה למחר אשמענה. וזהו שאמרנו בפירקין דלעיל.

ואל תאמר דבר שאיפשר לשמוע בו, מפליג. כמו הפליגו בדברים, לשון הבדלה וחילוק, ולשון מפליגין בספינה בשבת, ולפיכך אני מזהירך, לפי

ר' יוחנן בן ברוקה אומר המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם: ר' ישמעאל

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שאין לך אדם קל בעולם שלא תהיה שעה עומדת לו שעה מזל בין ברב בין במעט, שתהיה צריך לו לפיכך אל תהי בו לכל אדם ואין לך דבר כו' לפיכך אל תהי מפליג לכל דבר דשמא אם תראה עצמך עכשיו שוב לא תשמענה. וסוף אתה צריך לה ואינך יודעה. כך קיבלתי. ולי נראה זאל תהי מפליג לכל דבר, אל יהא שום חפץ ושום דבר ושום כלי תשמיש קל בעיניך להניחו במקום התורפה והפקר והוא אבד והולך לפי שאין לך חפץ בו. שאין לו מקום וצורך לפעמים.

שתקות אנוש רימה. שכל אדם מקוה ומיחל ויודע שסופו הוא עתיד להיות רימה ותולעה, ולפיכך אל תהי רוחו גסה עליו. כי מה לו אצל גאווה. המחלל שם שמים בסתר. שעבר עבירה בסתר שאילו היתה גלויה לעולם היה בה חילול השם. כגון שזה העובר עבירה הוא תלמיד חכם הבריות למידין ממנו.

נפרעין ממנו בגלוי כדי לפרסם את חניפותו. כדכת' ובשוב צדיק מצדקו ועשה עול וגומר (יתקאל ג').

ע"א המחלל שם שמים בסתר. שעובר עבירה בסתר, הק' פורע ממנו בגלוי. שעושה בו דבר שמודיע לכל שהוא עבר עליה ומגלה חרפתו כדכת' בדוד הנני מקים עליך רעה וגומר. ושכב עם גשיד לעיני השמש הזאת. כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש.

אחד שוגג ואחד מזיד בחילול השם. כלומר שוגג ומזיד חשובים הם דבר אחד אצל חילול השם. כי כשם שנפרעין ממנו פירעון אם הזיד בחילול השם, כך נפרעין ממנו אם שגג בחילול השם. וכמו כן מצינו אצל דבר אחד שהמזיד ושוגג שוין (קידושין מ' ע"א). אין עושין לו כחזונו המקיף. אלא נפרעים ממנו מיד. ופר"ח התם, תנן התם בפרקי אבות. וזו היא דר' יוחנן בן ברוקה.

חילול מפורש בפ' אחרון דיומא (פ"ו ע"א) היאך הוא. דאמר רבא היכי דמי מחלל. כגון אנא כו'. שכשרואים תלמיד חכם שעושה דבר שאינו הגון הבריות מליזות ואומרות חבל על כל הלומד תורה שאינו לומד מתוכה אלא

אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד, לשמור ולעשות: ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לאכול מהן. וכן היה הילל אומר ודאישתמש בתגא חלף. הא כל הנאות מדברי תורה נוטל חייו מן העולם:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

דברי תפלות. ראו פלוני שלמד תורה כמה מעשיו מכוערים. ונמצא נוהגין על ידו בדברי חילול ובוזיון. ולפיכך עשה בחילול השם שיוגג כמזיד עונשו ממנה. שמצינו בפרשת דברי ירמיה שתיים שאלתי מאתך וגו', שנייה קשה, שמצינו שיותר הק' על ע"ז ולא על חילול השם, שנאמר ואתם בית ישראל וכו' גלויי לכו עבדו (יחזקאל ד'). מה כת' שם לא תחללו עוד. וקשה חילול השם ממזיד, דמזיד אפשר בצינעה בתוך ביתו, והילכך פירעון דידיה נמי הוי תמור ממזיד שמחמירים עליו את דינו מן השמים שהרי העולם תועים על ידו.

ע"א אחד בשוגג. כלומר אם עשאה בשוגג גובה ממנו כעניין השגגה. כד"א (מגילה י"ב ע"א) מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כלאה מפני שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר. וכי משוא פנים יש בדבר. כלומר למה ניצולו הואיל והשתחוו יהו כלים לגמרים, ואמרי' הם לא עשו אלא לפנים מפני אימתו של נבוכדנצר, ולפי מפני שכוונתם לכך, ואף הק' לא עשה עמהם אלא לפנים, ובאותו עניין שחטאו פרע עמהם. והיינו פירעון דשוגג, ולכתחילה הראה להם כאילו רצונו לכלותם, ואחר כך הצילם מידו. ואחד במזיד, כלומר אם עשה העבירה במזיד גובה המקום ממנו בפירעון גמור בגלוי. חילול השם היינו נמי מזיד, אלא שבלבד המזיד יש בו חילול השם כאשר אפשר. פ"א אחד שוגג בתלמיד שלמד ומזולל בה.

על מנת ללמד. שאין דעתו לקיים לפי שאינו יכול או אפילו יכול אינו עושה אלא לעשות לו שם. על מנת שיקראהו ר' ללמוד וללמד, ולא יותר.

מכסיקין בידו. מן השמים נותנין לו ספק אף לעשותה. שהמעשה עיקר, כמו שמצינו בפ"א לא המדרש הוא עיקר אלא המעשה.

אל תעשם עטרה. שלא תלמוד דברי תורה על מנת להתגדל ולהתגדר ולהתעטר בהן. אלא הוי מלמדה לשם בוראך, וסוף הכבוד לבא.

ולא קורדום. הוי מלמד אותה לאחרים ולא תטול שכר עליה. ואל תעש עצמך כפועל הנשכר, לחטוב עצים בקרדומו, ולאכול מיגיע כפיו. וטעמו של

ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות
 וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות: ר' ישמעאל בנו

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור יטרי

דבר מפורש בנדריים פרק אין בין (ל"ז ע"א). כדכת' ראה למדתי אתכם חוקים
 ומשפטים כאשר ציוני ה' אלהי. מה אני למדתי בחנם אף אתם בחנם תלמדו
 למדנו שאסור עליה ליטול שכר. ועוד כת' אמת קנה ואל תמכור (משלי כ"ג).
 ואת אשר נהגו ליטול שכר. שסמכו על מה שמצינו באגדה שאין זה
 אלא שכר ביטול, אבל שכר תורה אין כל בריה יכולה לשער. ומ"מ מלמדי
 תינוקות של בית רבן מותרין. כדמפורש באין בין המודר. שאין נוטלין אלא
 שכר שימור ושכר פיסוקי טעמים (נדריים ל"ז ע"א).

וכן היה אומר. כבר פירשנו למעלה דבריו של הלל. הכי קאמר ודאי שתמש
 בתגא. שמקבל שכר לימוד כתר תורה, חלף, עבר שכרו לעתיד, ושוב אין לו
 שכר אחר מכיון שנוטל עכשיו. ור' אלעזר בר' צדוק הביאם ראייה לדבריה.
 שמדברי הלל למדנו שכל מי שיש לו הנאה בדברי תורה נוטל חייו מן העולם.
 שאינו מאריך ימים אחרי כן.

הניאות. כמו הנשים ניאותות בהן. ומאי ניאותות. רוחצות. וכמו שברא
 את אילו בעולמו להתנאות מהן בני אדם. ועד שיאותו לאורה (ברכות נ"א ע"ב).
 בנר של הבדלה.

כל המכבד את התורה. שמלמדה לתלמיד הגון. ואינה מניחה לא על
 גבי מיטה ולא על ספסל, ושאינו מניח לא חומש על גבי ספר תורה. ולא נביאים
 וכתובים על גבי חומש, ולא תלמוד על גבי נביאים. ובירושלמי דמגילה (פ"ג
 ה"א) אמרי' לא ישב אדם על ספסל שספר תורה נתון עליו, ומעשה בר' אליעזר
 כו'. ואם היה נתון על גבי דבר אחר מותר. ועד כמה. ר' אבא בשם ר' הונא
 אמר טפח. ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפילו כל שהוא. ועוד מצאתי
 בירושלמי פ' מי שמתו (פ"ג ה"ה), תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה מראשות
 המטה ואינה נותנה מרגליות המטה. רבון בשם ר' הונא אמור והוא שתהא מטה
 גבוהה עשרה טפחים ולא יהו חבלי המטה נוגעין בתוכה. ועוד מצינו במגילת
 ירושלמית דסיקיא שהיא מליאה ספרים או שהיו בתוכה עצמות המת הרי אילו
 מפשילין לאחוריו ורוכב. ומכאן יש ראייה להתיר מה שנהגו בני אדם לרכוב
 ספרים אחריהם.

אומר החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. והגם לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח: הוא היה אומר אל תהי

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

גופו מכוכב. שמכבדין אותו הכל. כדכת' חסד ה' מעולם ועד עולם על יריאיו (תהלים ק"ג). שכל מי שהוא ירא חטא הק' מושך עליו חוט של חסד. ומכבדין אותו מתוך פרישותו.

המהלל. שנוהג בה דרך בזיון שאינו נוהר בכל אילו שאמרנו. העולם מבזין אותו.

החושך עצמו מן הדין אני קיבלתי שעל כרחינן אין לפרשו על הדין. לפי שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות (סנהדרין ו' ע"ב), ועל בעל הדין צריך לפרשו. ומהו החושך עצמו מן הדין, המתפשר עם בעל דינו קודם שירד לדין.

פורק ממנו איבה. נוטל משאוי מעליו שאינו בא לידי כל אילו, שכל הבאים לב"ד לטעון טענותם מתקוטטים זה עם זה ונעשין שונאים זה לזה.

וגזל. פעמים שהוא חייב לחבירו, וכשהוא חפץ לדיב עמו טוען טענה שהוא נפטר בה ונשבע לשקר. וזהו ושבועת שוא. ולי נראה שבהיטב יש לפרשו על הדין ואעפ"י שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות. מ"מ מצינו ברי' פלוני (סנהדרין ז' ע"ב) שהיה אומר כשהיה יוצא לדין ברעות נפשיה לקטלא אויל, כו'. ולואי שתהא יציאה כביאה. ורב הונא דמכניף בי עשרה, ואמר כי אעשה. וא"ל בעידנא-דאיכא ריתחא ענשינן. ומ"מ אי איפשר להשפט אלא על פי ב"ד. שיפריד בין עצומים, וישבית מדיינים, ויסמוך על מה שכת' ועמכם היכי דממטיין שיבא מכשורא. שבשעת הכעס עונשין על הדבר. כמו שמצינו בפ' התכלת, במסכת מנחות (מ"א ע"א). שאמר לו רב קטינא למלאכא ענשיתו בדבר המשפט. שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות. דהואיל ולבו לשמים אין עונשו מצוי. וגזל, שהרי נוטל מזה ונותן לזה, ופעמים שטועה בדין ונמצא שהוא גולן. ושבועת שוא, שקר. כשמטיל עליו שבועה והוא נשבע לשקר. כל העומדים שם נענשים בדבר כמו שפירשו חכמים בפ' שבועת העדות (שבועות ל"ט ע"א). והוא שהטילה עליו והיה לו לעיין בדבר, יותר על כולן.

והגם לבו בהוראה. שמעת, שמגיס לבו בהוראתו ואומר ראו כך וכך דנתי, כך וכך חייבתי.

דן יחידי שאין דן יחיד אלא אחד ואל תאמר קיבלו דעתי שהן
רשאים ולא אתה:

ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה
מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שומחה הרי זה שוטה, שהתורה אינה שלו, ועוד שמא לא דן יפה.

רשע, שלא למד תורה אלא להתגאות בה.

וגם רוח, שמראה בעצמו שאין דוגמתו בעולם, ולי נראה והגס לבו בהוראה,
שקופץ לעשות הוראה מתוך גסות הרוח אשר בו, כאדם שאומר בקי אני יפה
בדברי הזה. שוטה, שאינו מבין לאשורו, שמתוך שהוא נמהר רוב פעמים נכשל
בדברי רשע, שהוא קרוב למזיד הואיל ואינו חפץ לעיין בדברי. כאותה ששנינו
שאמר ר' יהודה הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה ודון. וגס רוח, שממהר
ומרגיל עצמו לעשות הוראה לעצמו למעשה להתגדל בו, וכל מי שיש בו גסות
הרוח שנוי הוא לפני המקום כמו שפירשו רבותינו במסכת ערכין (ט"ו ע"ב)
ובהרבה מקומות שנאמר גבה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל (תהלים ק"א),
כביכול אמר הק' אין אני והוא יכולין לדור במדור אחד.

אלא אחד, זה הק'. וכן הוא אומר והוא באחד מי ישיבנו (איוב כ"ג),
שהק' דן באחד, ומי יוכל להשיבנו. אבל בני אדם אין דנין פחות משלשה.
שמתוך שהם שלשה נושאים ונותנים בדברי, ומוציאים את הדין לאמיתו, לפיכך
אל תהי דן יחידי.

ר"א אל תהא רגיל לדון יחירי, ואפילו שיש עמך שנים, ותוכל לשאול
להם בדברי המשפט, צריך שיעסקו בדין כמוד.

ואל תאמר קבלו דעתי, אל תכריח שום אדם לדון לפניך, ולומר לבעלי
דינין קבלו דעתי, ויעשה האחד עם חבריו כמה שארון לפניכם.

שהן רשאים, מה טעם, לפי שהם הרשות בידם או לקבל או לילך לפני
אדם אחר, מאחר שלא קבלוך עליהם לדיין.

מעוני, בעוד שהוא עני, דכת' אורך ימים בימינה (משלי ג'), למימינים
בה, וכל שכן עושר וכבוד, ובשמאלה, למשמאילים בה עושר וכבוד מיהא איבא.

ר' מאיר אומר הוי מעט בעסק ועסוק בתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם, ואם ביטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך, ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך:
 ר' אלעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

וכל המבטלה מעושר בעוד שהוא עשיר.

סופו לבטלה מעוני. שאינו יכול ללמוד מרוב דוחקתו ועניותו, שטרוד אחר מזונותיו, ומקרא דאיתנין שמעינן לה דדברי תורה מכלל הן אתה שומע לאו, ומכלל לאו הן. למי שלומדה עושר וכבוד, הא אינו לומדה ותהי להפך.
 הוי מעט בעסק, בסחורה, שתעשה עסקין מועטין בשאר דברים, ותעסוק בתורה.

ושפל רוח בפני כל אדם, ואף הוי שפל רוח בפני כל אדם ותחיה יותר, כמו שאמרו חכמים (סנהדרין י"ד ע"א) הוי קבל וקיים, וזהו שאמרו בחלק (צ"ב ע"א) ובתורת כהנים (פ' מצורע), מיכן אמרו בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות את נגעו.

אם בטלת מן התורה כו', שנו רבותינו במשנה ר' נתן, הוא היה אומר כל השוקד על דברי תורה הרבה שקדנים כנגדו, וכל המבטל מדברי תורה מוסרים לו הרבה בטלים כנגדו, זאב, ארי, נמר, ברדלס, נחש, גייס, וליסטין, באים ומקיפין אותו ונפרעים ממנו, שנאמר אך יש אלהים שפטים בארץ (תהלים נ"ח).

פרקליט אחד, מליץ יושר, שהמצוה עומדת לו למליץ, כדכתיב והלך לפניך צדק (ישעי' נ"ח), ואומר בהתהלךך תנחה איתך, והקיצות היא תשיחך (משלי ר'), לעולם הבא.

קטיגור, וכן דילטור, רכיל בגימטריא, ושניהם לשון יוון, ואני נהוג לפרש קטיגור, קטי תגרא, כלומר בעל קטטה ותגרא, או קני תגרא, וסניגור, סני תגרא, קטיגור, אנקוויירש ב', [כתריס] עומדין לו למגן, ומקדימין לפניו וסוגרין בעדו מפני הפורענות.

ר' יוחנן הסנדלר אומר כל כניסייא שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאיינה לשם שמים אין סופה להתקיים:
 ר' אליעזר אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד חברך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

תריס. הוא המגן שלפני אדם במלחמה להכות בו מפני אויב הנלחם בו, ומחזיקין אותו, לשון תריסי חנויות (ביצה י"א ע"ב).

הסנדלר. כך שמו, כניסייא, אסיפה, וכן בית הכנסת, בית האסיפה, שהיא לשם שמים, שנאספו כאחד ללמוד וללמד.

סופה להתקיים. אף באחרית הימים, היא מתקיימת עדיין, שעומדת לאורך ימים, אין סופה להתקיים, שהק' מכניס ומעביר רוח קנאה ביניהן, ומתפלגין כדרך שעשה בדור הפלגה, וכן מפורש בסוף משנת ר' נתן, כניסייא שהיא לשם מצוה זו כניסיית אנשי כנסת הגדולה, ושלא לשם שמים, של אנשי דור הפלגה (סוף פ' מ').

כבוד חברך. ואל תנהוג בתלמידך מנהג בזיון, אלא נהוג בו כבוד כשם שאתה זקוק לנהוג כבוד בחבירך, ולא שיעשה שניהן שוין, אלא שיעשה בו כיוצא בו, כדרך שעשה משה ליהושע, שאמר לו בחר לנו אנשים, שאם אתה אומר ככבוד חברך ממש, דבר זה אי אפשר, שהרי הוא אומר ומורא חברך כמורא רבך וכיוצא בו שנינו בתכלת (סוטה י"ז ע"א) תכלת דומה לים וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, דומה לדומה, במשנת ר' נתן, ובמכילהא (פ' בשלח) מצאתי, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, מלמד שיהא כבודו של אדם חביב ככבודו, ילמדו כל אדם ממשו, שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים, ולא אמר בחר לי, אלא לנו, שעשאו כמותו, ומניין שכבוד חברו חביב עליו ככבוד רבו, שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חסאת (במדבר י"ב), והלא קטן ממנו היה, אלא עשאו רבו, ואע"פ שקטן היה, כמו ששנינו במסכת עירובין (נ"ד ע"ב), כיון שקטן ממנו היה, ואהרן נביא כמותו היה ועוד כת' הוא יהיה לך לפה, הואיל וכן דיי אם עשאו כמותו.

ומורא רבך כמורא שמים. שנאמר ויען יהושע בן נון משרת משה מבחרינו ויאמר אדני משה כלאם (במדבר י"א), חייבין הן כליותי, שקלם כנגד שכינתה, שחייבין כליותי על שדברו כנגדו כאילו דיברו נגד שכינתה, שהיו מתנבאים

ר' יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון:
 ר' שמעון אומר שלשה כתרים הן, כתר תורה וכתר כהונה
 וכתר מלכות וכתר שם טוב על גביהם:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

ואומרים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ. ובסנהדרין (י"ז ע"א)
 אית דא בע"א.

ע"א יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. סברא הוא, שהרי אתה
 מתפאר בו וכבודו הוא כבודך, שאומרים ראו תלמיד הגון זה שלימדו פלוני
 תורה, ובכן אתה מתכבד, ולכן דין הוא שיהא כבודו חביב ויקר עליך כשלך.
 כלומר ככבוד עצמך, אבל בכבוד חברך לא מצי למיתני חביב עליך כשלך.
 כי היכי דתנא בתלמודא, שהרי אין לו חלק בכבוד חברו, דמה טיבו של כבוד
 חבירו אצל כבוד שלו, ולכך גלה כבוד חבירו כמורא רבו, שיהא מקובל עליו
 כבוד חבירו כמוראת רבו, ולא ככבוד רבו.

וזמורא רבך כמורא שמים. אין תימא בדבר, דהא דרשינן את ה' אלהיך
 תירא, לרבות תלמידי חכמים, בכל שעה (פסחים כ"ב ע"ב), וכל שכן שחיב
 לירא את רבו, ובפ"א דקידושין (ל"א ע"ב) מפ' מורא היכי דמי, לא ישב
 במקומו, לא יעבור על דבריו, אבידתו ואבידת רבו קודמת, באילו מציאות
 (ל"ג ע"א).

הוי זהיר בתלמוד לידע ולהבין דקדוקי המצות, שאם שגגת בתלמוד
 והוריתיה שלא כהוגן חשובה היא עליך אותה שגגה כזדון, שנפרעין ממך כאילו
 עשית במזיד מפני שהיה לך ללמד יפה ולא למדת, וכן מפורש בפ' אילו
 מציאות (ל"ג ע"ב) והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם (ישעי' נ"ח), הגד
 לעמי פשעם, אילו תלמידי חכמים ששגגות חשובות להם כזדונות, ולבית
 יעקב חטאתם, אילו עמי הארץ שזדונות חשובות להם כשגגות. פשעים, אילו
 המרדים, וחטאים, אילו השגגות, כדמוכה ביומא פ' בתרא.

שלשה כתרים הן. ג' זרים הן. כמו ששנינו במס' יומא (ע" ע"ב), זר
 זה שבארון סימן לכתר תורה שבו, וזר של שלחן סימן לכתר מלכות, שלחן
 של מלכים, זר של מזבח סימן לכתר כהונה, זר של ארון, ועשית זר זהב
 למסגרתו סביב, זר מזבח כה' כמו כן, ועשית לו זר זהב סביב, תשמיש המזבחות,
 כהנים וזכים במתנותיהם, זר שלחן, דכתיב ועשית זר זהב למסגרתו סביב,

ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה, ואל תאמר שהיא תבא אחריך שחביריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען: הוא היה אומר אין בידינו שלוות רשעים ואף לא ייסורי הצדיקים:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

הוא סימן לכתר מלכות, ששלחנם גדול וחשוב משאר שלהנות, וכהנים זכו משלתן גבוה.

וכתר שם טוב עולה על גביהן. על ידיהן בא שם טוב לאדם, אם גזר בהם כמידה וכשורה, ונהג עצמו כדין, שהרי עסק בתורה לשם שמים, נמצא שמביא שם טוב עליו, ואומר אשרי מי שיצא זה מחלציו. ראו פלוני שלמד כמה מצות קיים, וכן כהן הוזרר בעבודתו ומזורו שלא להביא קדשים לבית הפסול יוצא עליו שם טוב על כך, וכן מלך המושל בעמו ומנהיג את בני דורו בצדק ומשפט יוצא עליו שם טוב.

על גביהן. כמו היו עושין אילו על גב אילו, דמסכת ביצה (י"ז ע"ב), וכמו מטבילין על גבם, כך קבלתי. ולי נראה על גביהן, למעלה מכולן, שאין לך בהם מתקיים בלא טוב שאם אינו נהג עצמו כדין ואם אינו קונה שם טוב הכל מבזים אותו, ונמצא כתרו בטל, ועוד כת' טוב שם משמן טוב (קהלת ז')

ר' נהוראי. הוא ר' אלעזר בן ערך. כמו שפירשו חכמים בשבת פ' הבית (קמ"ז ע"ב), ונקרא שמו נהוראי על שמנהיר עיני חכמים בתלכה, ובא מעשה לידו, שנמשך אחר היין, ונשתכחה ממנו תורתו, ובקשו עליו רחמים וחזרה לו, הוא שהיה אומר הוי גולה למקום תורה, לא כדרך שעשיתי אני, שגליתי למקום ליצני הדור השותים במזרקי יין, ונמנעו תלמידי חכמים לבא אחרי אלא הוי גולה למקום תורה, למקום תלמידי חכמים.

ואל תאמר בלבך שהיא תבא אחרי. שיבואו תלמידיך אחריך ותחזור תלמודך על ידם, ותוסף מתוך כך על שמועתך, כדרך שאמרו חכמים (תענית ז' ע"א) הרבה למדתי מרבתיי כר', ומתלמידי יותר מכולן, שהרי חביריך יקיימוה בידך שאם תשכחנה יבקשו עליו רחמים כדרך שביקשו עלי. דלאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, ואתה אל בינתך אל תשען, לומר שאתה מחזיר הכל מתוך פלפולך, כדרך שעשה עתניאל בן קנז שהחזיר מתוך פלפולן הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, כמו שפירשו חכמים במסכת תמורה

ר' מתיא בן חרש אומר הוי מקדים לשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

(ט"ז ע"א), וזה אשר כתוב אשר יכה את קרית ספר (שופטים א'), ספרי הלכות. ולכך לא חשיב כלב בריש תענית בהדי אותם ג' ששאלו שלא כהוגן דמובטח היה כלב שלא יוכל להחזיר אותם הלכות אם לא אדם מיוחס שאין בו שום פסולת, כ"ש, ואל בינתך אל תשען, סוף מקרא הוא בספר משלי, ולצחות לשון תפס לו לשון המקרא, וכמו יוקץ הפיגול, בזבחים (ל"א ע"א) ולכך קאמר הוי גולה כו'. גלות קרי כאדם שנעתק ממקום זה ונתקע במקום אחר, ולדברי האומר בהבית (שבת קמ"ז ע"ב) שאין זה ר' אלעזר בן ערך כך אנו מפרשין אותה, הוי גולה למקום שהרב שם ואל תמתין ותאמר שהיא תבא אחרי, שהרי חביריך יקיימוה בידך, חביריך שהלכו מאצלך לשם ללמוד, הם יקיימוה בידך לכשיבואו. שישאו ויתנו עמך, לפי שאינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי תלמיד, ואתה אל בינתך אל תשען, שהרי אין התורה מתקיימת ביחיד, חרב על הבדים ונאלו, ולכך הוי גולה למקום הרב.

אין בדינו שלוות רשעים. אני קיבלתי אין בדינו לידע מדוע דרך רשעים צלחה, ולמה צדיקים גידונין בייסורין. ולי נראה אין בדינו כו', לעולם ישתדל אדם לקנות חיי העולם הבא, שהרי יש ספק בדינו לעשות, כי גם יודע אני שאין חשובים הרשעים לפני הק', שהרי אין בדינו משלוות רשעים שאין לנו שלוה כראוי לרשעים. שנאמר שלו כל בגדי בגד (ירמי' י"ב), ואומר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבירה, ומ"מ יודע אני שאין אנו חשובין לומר דיי לנו במה שעסקנו במצות עד עתה, שהרי אין ייסורין באים עלינו כייסורי הצדיקים אלא ייסורין של פורענות הן.

כל אדם. ואפילו לשלום גוי הוי מקדים, ושואל בשלומי מפני דרכי שלום, כאותה שאמר ר' יוחנן (ברכות י"ז ע"א) לעולם לא הקדימני אדם שלום בעולם, ואפילו גוי בשוק.

והוי זנב לאריות. כבודך לעשות עצמך זנב לאריות, ולהשפיל עצמך לילך אחרי תלמידי חכמים מלהיות ראש לשועלים לאנשים קלים, שאינם חשובים אלא כשועלים הללו, ומצאתי לו מן המקרא הולך את חכמים יחכם (משלי י"ג), מי שעושה עצמו טפל לחכמים יחכם. כאותה ששנינו (פסחים כ"ב ע"ב) את בשרך

ר' יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא והתקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין: הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. ויפה שעה אחת של קורת רוח לעולם הבא מכל חיי העולם הזה.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

את הטפל לבשרו, ורוע כסילים ירוע, מי שנעשה ראש ופרנס לכסילים ורועם, ירוע, סופו שמתרועע ונופל, כנופל בדרך שמצינו באבימלך (שופטים ט') שנעשה מתרג' עשוק ורצוף, עשוק ורעי, לשון סוכה רעועה וסולם רעוע, או יש לומר ירוע, סופו שמתרועע ונופל, כנופל בדרך שמצינו באבימלך (שופטים ט') שנעשה ראש לאנשי שכם ונפלו כאחת.

פרוזדור. בדל"ת, ואולם לכסא, מתרגמ' ופרוזדורא, הוא בית כניסת הבית שקורין פורקא. וטרקלין הוא מעין היכל שקורין פלייץ. בית גדול שעושין השרים.

והתקן עצמך כו'. דרך אדם הרוצה ליכנס לטרקלין לתוך הבית שמתקן עצמו ומצמצם קודם שיכנס, כך צריך אדם לתקן עצמו בעולם הזה בתשובה ומעשים טובים כדי שיזכה ויתגאה לעולם הבא. שאם לא עשה כן בעולם הבא אי אפשר לתקן, שהעולם הזה דומה ליבשה והעולם הבא לים, העולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת. (ע"ז ג' ע"א), מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת, וכן המתקן מזונותיו ביבשה יש לו לאכול בים, לא טרח ולא תיקן אין לו מה יאכל.

ויפה שעה אחת בתשובה כו'. לעשות בה תשובה ומעשים טובים.

מכל חיי העולם הבא. שבכל העולם הבא אי אפשר לעשות תשובה ומעשים טובים שאינו עשוי אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה.

ויפה שעה כו'. ושעה אחת של עולם הבא יפה להיות בה קורת רוח לאדם מכל חיי העולם הזה, שכל חיי העולם הזה אינו כנגד שעה אחת של עולם הבא לעינין קורת רוח, שאין כאן קורת רוח שלימה.

קורת רוח. נחת רוח. לשון נתקררה דעתו, וכלפי שהחרון אף ועצבת רוח נקרא חימה, הרצון והנחת רוח נקרא קורת, שמתקררת ומיישבת דעתו עליו מרוב שמחה והנאה. רפריידמנט ב'.

ר' שמעון אומר אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

אל תרצה. לפי שאינו מועיל לך, שאינו מקבל ריצויך בשעת כעסו אלא הנח עד שתקרר דעתו. ואחר כך אמור לו דברי ריצוי וישמע אליך כאותה שפירשו חכמים בברכות פ"ק (ז' ע"ב), אמר ר' יוחנן מניין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו, שנאמר פני ילכו והניחותי לך, (שמות ל"ג), אמר לו הק' המתן לי עד שיעברו פנים של זעם.

ואל תנחמונו כו'. שלא יקבל תנחומים ממך, דהיאך יתנחם ומתו מוטל לפניו, אלא משיסתם הגולל יש לך לנחמו.

ואל תשאל לו להתיר נדרו, מפני שאתה מצערו כשאתה מזכיר שום נדרו אלא לך אצל אחר ויתיר לך נדרך, וכל שכן אם הידיריך. אל תבקש ממנו להתיר את נדרו באותה שעה עד שיתקרר דעתו עליך, ואני שמעתי פ"א אם שמעת חבריך נודר אל תפתח לו בחרטה לשאל לו כזה נדרת וכזה נדרת, שמחמת כעסו יאמר לך, בכל עיניינים נדרתי ומצאת גורם לו להיות באותו נדר כל ימיו, לכן אל תשאל לו ואל תפתח בחרטו עד שתשוך חמתו ותתקרר דעתו. ת.

ואל תשתדל, ואל תטרח ואל תבקש לראותו בשעה שאירע לו שום תקלה מפני שמתבייש מכל אדם, כך דרש ר' תנחומא בפ' שלח לך, ובספר ערוך מצאתי שכך מפורש בהגדת ילמדנו המתחלת סנדל יחידי בפרשת שלח לך. אל תרצה מניין אתה למד ממש רבינו, בשעה שעשו ישראל את העגל אמר לו הק' לך רד כי שחת עמך, אמר משה איני צריך לדבר עכשיו, מה עשה ירד מן ההר ודנם ובדקם שלש בדיקות כמו שמפורש שם, סייף, ומיתה והדרוקן, ואחר שהמתין כל כך חזר לפני הק', וביקש רחמים על הדבר, ואל תנחמונו בשעת אבלו, מניין אתה למד מהקב"ה, כשגלו ישר' לבבל, כביכול, היה הק' כאילו מתאבל, שנא' ויקרא ה' אלהים לבכי ולמספר, בקשו מלאכים לנחמו, אמר להם הק' אל תאיצו לנחמנו, מאי אל תאיצו, אין אילו תנחומים אלא נאוצים הם לפני, ואל תשאל לו בשעת נדרו, מניין אתה למד ממש, כשאמר ליש' שמעו נא המורים, נשבע הקב"ה שלא יכנס לארץ, שנאמר לכן לא תביאו את הקהל (במדבר כ'), ואין לכן אלא שבועה, שנאמר ולכן נשבעתי לבית עלי (שמואל א' ג'), אמר משה שעת שבועה היא

שמואל הקטן אומר בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל
 לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפר: מלמד שמוחלין
 לו כל עונותיו: אלישע בן אבויה אומר הלמד ילד למה הוא
 דומה לדין כתובה על נייר חדש, והלמד זקן למה הוא דומה

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

איני צריך לדבר עכשיו המתין מ' שנה ואחר כך התחיל להתחנן לפניו שנאמר
 ואתחנן אל ה'. אמר הק' בשביל שהמתנת לי עלה ראש הפסגה וגו'.

ואל תשתדל לראותו. מניין אתה למד מאדם הראשון כשאכל מן האילן
 ונתקלקל. שנאמר וידעו כי עירמם הם, לא נגלה עליהם הק' באותה שעה שהיו
 מקולקלין אלא ויתפרו עלה (בראשית ג'), ואח"כ וישמעו את קול ה' אלהים
 וגו'.

בנפול אויבך, מקרא הוא בספר משלי (כ"ד), כיוצא בו לעיל ואל בינתך
 אל תשען.

אל תשמח, כנגד בני אדם השמחים בתקלת חביריהם היה רגיל לומר מקרא
 זה לקיימו בידם, כאותו שהיה קורא למעלה מר' ינאי מאן בעי חיי כמו שפירשו
 חכמים ביבמות ובמדרש ויקרא רבה (פט"ז), שאמר עליו ר' ינאי שקיים מקרא
 זה בידו מי האיש החפץ חיים, וגו', ואע"פ שהיה בקי בו קודם לכן כל אדם דויל
 קרי ביה רב הוא, להודיע ולהודיע ולהזהיר העולם היה רגיל לאומר, וכן
 זה או' יש לומר שהמקרא זה אינו מדבר אלא בשני בני אדם ששונאין זה את
 זה בעסק העולם, ושמואל אמרו כנגד שני תלמידי חכמים שנתרוצצו זה עם זה
 בדבר הלכה, שלא ישמח למפלתו, ולא ישתדל לראותו, ושנקרא שמואל הקטן
 לפי שהיה מקטין עצמו, כאותה ששנינו שמיצונו (סנהדרין י"א ע"א) שביקשו
 להספידו אי חסיד אי עניו, בפ"ק דסנהדרין ובסוף סוטה (סוטה מ"ח ע"ב),
 ובתלמוד ירושלמי מפרש שהיה מעט קטן משמואל הרמתי, שאף הוא נתנבא
 בשעת מיתתו וראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך.

אלישע בן אבויה, נ"ל הכותב אלישע בן אבויה הוא אחר, כדאמר'
 באין דורשין (הגיגה ט"ו ע"ב), וקודם שיצא לתרבות רעה נאמרה, או אפי' לבתר
 דנפקי, ומי שסידרה רימון מצא תוכו אכל קליפתו זרק.
 הלמד ילד בעודנו ילד, כדאמר' (שבת כ"א ע"ב) אי זכאי גמירנא מעיקרא,
 והא גמרה, נפקא מינה לגירסא דינקותא.

לדין כתובה על נייר חדש, הוא אותו קלף שעושים הקלפים, ובתשובות
 הגאונים מצאתי הוא אותו שעושים מן צמר גפן שנקרא קיטון ב', שכורכין בו

לדיו כתובה על נייר מחוק: ר' יוסי ברי יהודה איש כפר הבבלי
אומר הלומד מקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה
יין מגיתו, והלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים
בשולות ושותה יין ישן:

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שירים הבאים מארץ ישראל, ועודנו חדש, הדין נדבקה בו ועומדת ימים רבים
כתיבתו, וקורין אותה קאגד.

והלומד זקן, כשהוא זקן, שלא למד בנערותו, ומשהזקין בא ללמד.

על נייר מחוק, שכתבו בו כבר ונמחק, דמובלע הוא ועומד מן הכתיבה
ראשונה ולפיכך אין כתיבתו עומדת לעד וכן מוכיח אצל הוצאה במסכת שבת
(ע"ח ע"ב), וכן בגט פשוט (ב"ב קס"ד ע"א), הוא על הנייר ועדין על המחוק,
וכן אדם שמפנה לבו לבטלה, ונותן מחשבותיו לדברים בטלים, ומייאש את עצמו
מלעסוק בתורה, אם בא לחזור וללמדה בעת זקנתו, אינה עולה בידו שכבר
נתייאש ממנה, וקשה היא משלא למדה מעולם, וזהו שאמרו (יומא כ"ט ע"א)
מיגמר בעתיקא קשה מדחדתא, וסימנין טינא בר טינא, והוא שפירשו חכמים,
אם שכח תשכה (דברים ח'), אם שכח בתדש תשכה בישן, ואם שמע תשמע
(דברים כ"ח), ואם שמע בחדש תשמע בישן.

מחוק, כגון המוחקו דאבות מלאכות (שבת ע"ג ע"א), וכגון מחק דמידות,
דבבא בתרא, פ' המוכר את הספינה (דפ"ח ע"ב), ועל שם שסתמו מחליק נקרא
מחקא בלשון ארמי, כמו שפירשו חכמים במסכת מגילה, נייר, מחקא, אצל אין
כותבין כר (מגילה י"ט ע"א), מפני שמחליקין אותם בשעת כתיבתם, עשייתם.
קהות, לשון ושני הבנים תקהינה (יחזקאל י"ח) ענבים שלא בישלו כל
צרכם.

ולשותה יין מגיתו, ועוד דומה לשותה תירוש מגיתו, חדש, ועודנו בגת,
שלא החמיץ שהוא מתוק וקשה ללב, וכל שכן שהשותה יין של ענבים קהות שהוא
חמוץ שקשה ללב, וגם לשותותו, כך התלמידים תלמודם קשה שלא שימשו כל
צרכם, ולא הבינו בטעמו של דבר.

והלומד מן הזקנים, הם שנו ושילשו והבינו כל הטעמים, והלמד מהן דומה
לאוכל ענבים בשולות שנתבשלו.

ושותה יין ישן, שהוא טוב ובריא לגוף ומתיישב על הלב.

ר' אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש

מלא ישן וישן אפילו חדש אין בו:

ר' אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את

האדם מן העולם: הוא היה אומר הילודים למות והמתים להחיות

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

אל תסתכל בקנקן, אל תבט אל מראה האדם ואל גבה ואל קומתו, לומר

זה הגון ותלמיד.

אלא במה שיש בו, ביין שבתוכו תן עיניך אם טוב הוא, כלומר לך והריה

בו אם יש בו ריח תורה אם לאו, כההוא דאמר ליה תהי ליה אקנקניה (ב"ב כ"ב

ע"א).

מלא ישן, יש לך אדם בחור ומיושב בתלמודו כיין ישן שהוא משוקט על

שמריו.

ויש קנקן ישן, שאפילו מן הגרוע החדש אין בו שכולו ריקם, כך יש אדם

זקן ובעל צורה שאפי' מיעוט תורה אין בו, תורה נמשלה ליין, שנאמר לכו

לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי (משלי ט'), ואדם דומה לקנקן שהוא כבית

משמרתה של תורה, כשם שהקנקן בית משמרתו של יין, ועוד המשיל עיקר של

תורה ביין ישן, ושאינו עיקר ביין חדש שאינו טוב כיין ישן, אבל מעולה הוא

מן המים.

הקנאה. שיש לו לאדם על חבירו.

והתאוה, שנמשך אחר תאות לבו לניאוף ולשאר עבירות.

והכבוד, שרודף אחר שררה וכבוד, מוציאים את האדם מן העולם, קנאה

שנאמר ורקב עצמות קנאה (משלי י"ד), והתאוה, שנאמר תוחלת ממשכה

מחלה לב (משלי י"ג), והכבוד, שררה, דכתיב (שמות א'), וימת יוסף תחילה.

וכל אחיו וכל הדור ההוא, הא למדת שקשה היא הרבנות שקוברת את בעלה,

ועוד כתב (ישעיה א') חזון ישעיהו, בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו, הרי שקיפה

ד' מלכים בימיו, הא למדת שהגדולה מקברת את בעלה, מחמת שהוא משתרר

יותר מדי.

הילודים, כמו (יהושע ה') במדבר בדרך, הנלודים כבר סופם למות, תמה לי

הכותב דבפ"ק דגיטין (י"ג:) משמע דנולדים להבא, גבי לנולדים דלא הוו בשעת

מתן מעות, וביבמות (י"א ע"א) משמע דנולדים לשעבר וילודים להבא, דקאמר

זהחיים לידון, לידע, להודיע, ולהיודע, שהוא אל, הוא היוצר, והוא הבורא, והוא המבין, הוא הדיין, הוא עז, הוא בעל דין, הוא עתיד לדון, ברוך הוא, שאין לפניו לא עוולה ולא שכחה

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

מאן אחיו, אחיו הילודים, ולע"א מאן אחיו, אחיו הנולדים, ובשלהי פרק קמא דגיטין נולדים להבא, ובקרא, הנה בן נולד, (מלכים א' י"ג), והבן הילוד (שמות א':), לשעבר, כתרג' דאיתיליד, ובכאן משמע הילודים לשעבר.

והמתים, כבר, סופם להחיות.

וזהחיים, ומשיחיו סופם לידון, כשיגיע יום הדין בעמק יהושפט, הוא עמק המלך, וכל כך אני אומר לידע, למען דעת כל עמי הארץ, גלגל זה, שהעולם חוזר כן, כדי שיטיבו מעשיהם, ולהודיע, גם הם לאחרים אשר ילמדו את בניהם.

ולהיודע, שיהא הדבר גלוי לכל העמים, כדי שייראו מלפני המקום.

שהק' הוא היוצר, וכשם שהיוצר הנה עושה בכליו כל אשר יחפץ בו, כן כל אדם ביד הק' לעשות בהם ככל הישר בעיניו, להוליד ולהחיות ולמות, ולדון.

והוא הבורא שעושה אדם בריא בעולם בצלם דמות תבניתו.

והוא היודע מה בסתרי טוחותיהם, שהרי הוא עשאו ואין להסתיר בהו דבר ממנו.

והוא המבין אל כל מעשיהם, דכתיב היוצר יחד לבם (תהלים ל"ג).

הוא הדיין, הוא המומחה לדין ובקי, בקו המשפט, שנא' והוא באחד ומי ושיבנו (איוב כ"ג), ואם תאמר מה ידין ואין מעיד עלי.

והוא עז, כלומר והוא עצמו יעיד בדבר שהוא רואה את הכל, שנאמר עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ, וכתיב וקרבתני אליכם למשפט והייתי עד (מלאכי ג'), ואמרי' בהכל חייבים (חגיגה ה' ע"א), עבד שרבו מקרבו למשפט וממחר להעידו מה תקנה יש לו, והוא עצמו יהיה בעל דין לצעוק על האדם להורידו לדין, והוא עתיד לדין.

שאין לפניו לא שכחה, ואל תאמר בלבך בשכבר הימים הבאים הכל

נשכח, שנברור יודע לך שיעמידך בדין כי הוא עתיד לדון, ומ"מ באמת וביושר ישפוט אותך ואם ניהגת כשורה אל תפחד ותדאג, כי ישים עליך דבר שלא כדין שלא מדעת אלא מתוך שכחה.

ולא משוא פנים ולא מקח שוחד. שהכל שלו. ודע שהכל בא לחשבון. ואל יבטיחך יצרך שהשאל בית מנוס, שעל כורחך אתה נוצר. ועל כורחך אתה נולד. ועל כורחך אתה חי. ועל כורחך אתה מת. ועל כורחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הוא הקב"ה: ר' חנניא וכו'.

פירוש רבינו שמחה בעל מחזור ויטרי

שאינ לפניו לא עולה, דכתיב אל אמונה ואין עול.

ולא שכחה. שהכל כתוב לפניו בספר שנאמר ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו (מלאכי ג'), ואמר ביד כל אדם יחתום (איוב ל"ז).

ולא משוא פנים, שלא יבטח אדם על דבר שקר לאמר שישא לו פנים. או יקח שוחד.

ולא מקח שוחד, מקרא הוא בדברי הימים (ד"ה ב' י"ט). ביהושפט, כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שוחד, ובמשנה יש נקוד מקח (צירי תחת הקו"ף). ויש נקוד מקח (פתח תחת הקו"ף). ואני אומר שהאומר כן משתבש. דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד.

שהכל שלו, אין כאן, ודע, במשניות, ומניין שהכל שלו, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות (חגי ב'), ולמה יקח שוחד מאחר שהכל שלו, אין כאן, וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך (ד"ה א' כ"ט). ודע שהכל בא בחשבון, שכל מעשיך באים בחשבון ואין נעדר דבר, שנאמר (קהלת ז') אחת לאחת למצוא חשבון, ומצרפן זה עם זה עד שעולין לחשבון גדול.

ואל יבטיחך יצרך כו', שלא תאמר בלבך, הקבר לי בית מנוס, שאפטר מן הדין אחרי בואי בקבר, לא אתעורר לי לעולם.

שעל כורחך, ועל כורחך כו', וכשם שנולדת בעל כורחך וחייד לעולם לעמל ולרוח, על אפך ועל חמתך, שהרי פעמים רבות התאוית למות, ואינך משיג, ומישהגיעה עונת מיתתך לא יכולת להשמט ולהפטר ממנה, כמו כן אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפי חשבון מעשיך, וכן בדוד הוא אומר אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנג, שם ידך תנחני ותאחזני ימינך. (תהלים קל"ט).